

Priemysel a nová priemyselná politika¹

Priemysel je vo všeobecnosti najdôležitejšie odvetvie národného hospodárstva, rozhodujúcou mierou ovplyvňuje rozvoj jednotlivých regiónov. Priemysel zahŕňa činnosti spojené s ťažbou a dobývaním, priemyselnou výrobou, dodávkou elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu a dodávkou vody; čistením a odvozom odpadových vôd, odpadov a služieb odstraňovania odpadov. Z teoretického hľadiska priemyselnú politiku ekonómovia definujú ako intervencionisticky orientovanú politiku alebo ako liberálnu. Spoločným znakom všetkých názorov je snaha o dosiahnutie určitých komparatívnych výhod a ich využitie na podporu rastu a rozvoja nielen priemyslu, ale aj ekonomiky.

Vo všeobecnosti možno identifikovať štyri prístupy ku konkrétnej podobe realizácie priemyselnej politiky. *Laissez-faire*, čiže krajne liberálny prístup predpokladá, že trhový mechanizmus dokáže efektívne rozhodnúť o žiaducich aktivitách priemyselnej sféry. Intervencie štátu sú preto považované za rušivé a sú limitované. Táto koncepcia predpokladá nulové transakčné náklady a dokonalú informovanosť. Nedá sa teda hovoriť o priemyselnej politike ako takej, pretože štát plní minimum úloh. Ide najmä o tvorbu prostredia, v ktorom môžu podniky získavať konkurenčné výhody. Podporný prístup síce ešte stále považuje trh a trhový mechanizmus za nadradený v oblasti efektívneho rozhodovania o priemyselných aktivitách, avšak pripúšťa rozšírenú pôsobnosť štátnych intervencií. Tie majú korigovať zlyhania trhu spôsobené existenciou asymetrických informácií a transakčných nákladov. Štátne zásahy sú tolerované v oblastiach ako uznávanie vlastníckych práv alebo podpora podnikateľských aktivít s cieľom uskutočnenia určitých štruktúrnych zmien. Aktívny prístup argumentuje v prospech intervencií zo strany štátu do oblasti priemyslu. Trhový mechanizmus je v oblasti rozhodovania o žiaducich aktivitách priemyselnej sféry vo väčšej miere nahradený vládnyimi inštitúciami, ktoré na základe vlastného uváženia uprednostňujú určité odvetvia. Adekvátne k tomu sú prijímané podporné aj ochranné opatrenia v prospech týchto odvetví.

¹Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 1/0906/12 Technologická zmena, dobiehanie a ekoeфекtívnosť: rast a konvergencia v krajinách EÚ. Doba riešenia projektu: 2012 – 2014.

Plánovitý prístup, ako extrémna forma aktívneho prístupu, kde je hlavnou riadiacou autoritou štát, je typický pre centrálne plánované ekonomiky. Centrálnemu plánu sa podriaďuje všetko dianie v priemysle a ekonomike, keďže predpokladá, že intervencie budú v takomto prípade komplexnejšie a budú mať širší a pozitívnejší dosah.

Priemyselná politika v jednotlivých krajinách je definovaná rôzne a aj jej význam je rozdielny. Nástroje, ktoré priemyselná politika využíva možno vo všeobecnosti rozčleniť na dve skupiny, a to horizontálne a vertikálne nástroje. Horizontálne nástroje, inak nazývané aj trhovo založené, majú medziodvetvové zameranie a pôsobia celoplošne. Predpokladom týchto opatrení je ich neutralita voči všetkým priemyselným odvetviam. Vertikálne, odvetvové alebo niekedy nazývané aj selektívne nástroje sú zamerané na jednotlivé odvetvia, alebo dokonca jednotlivé podniky a firmy. Intervencie sú používané s cieľom orientácie na určitý typ priemyselných aktivít, alebo ochranu strategicky dôležitých odvetví a podnikov. Všeobecnými a najviac používanými nástrojmi priemyselnej politiky sú dotácie, daňové úľavy, investície do ľudského kapitálu a technológií, štátne záruky, licencie a patenty, štátne zákazky a zvýhodnené úvery, podpora exportu a prilákanie priamych zahraničných investícií a iné.

Tabuľka 1 Vývoj ekonomických ukazovateľov v SR (v mil. € b.c.)

Rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Celkový HDP	40 611	45 161	49 314	55 001	61 449	66 842	62 794	65 869	69 108	71 463
Priemysel	10 455	12 103	12 894	15 380	16 639	17 461	14 005	15 847	16 830	18 202
Podiel priemyslu	25.7%	26.8%	26.1%	28.0%	27.1%	26.1%	22.3%	24.1%	24.4%	25.5%

Zdroj: ŠÚ SR

Priemysel a s ním súvisiace služby sú aj napriek hospodárskej recesii motorom rastu slovenského hospodárstva a hybnou silou produktivity a inovácií. Napriek tomu, že priemysel tvorí chrbtovú kosť slovenskej ekonomiky, priemyselná politika na Slovensku predstavuje len súbor opatrení ostatných čiastkových hospodárskych politík zasahujúci do tejto oblasti hospodárskej aktivity. Z údajov v tabuľke 1 a 2 je zrejmé, že priemysel sa na celkovom HDP podieľa takmer 25 % a rovnaký podiel má aj na zamestnanosti.

Nedostatkom priemyselnej politiky SR v posledných rokoch je jej orientácia na kvantitu, čiže čím vyšší ekonomický rast, nie na kvalitu podporovaných zmien v

hospodárstve. Finančná a hospodárska kríza poukázala na jeden z významných fenoménov slovenského priemyslu a ekonomiky, a to proexportné orientovanie výroby, čím sa priemysel stáva citlivejší na vonkajšie výkyvy. Dominantné postavenie v realizácii zahraničného obchodu má automobilový priemysel, v ktorom boli dosahy výkyvov v zahraničnom dopyte počas hospodárskeho prepadu v roku 2009 viditeľné najviac.

Tabuľka 2 Zamestnanosť a jej vývoj v SR

Rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Celková zamestnanosť	2 060.5	2 055.7	2 088.9	2 132.4	2 177.0	2 247.1	2 203.2	2 169.8	2 208.3	2 209.4
Priemysel	568.3	556	556.6	566.1	573.3	591.7	530.9	511.8	529.3	525.2
Podiel priemyslu	27.5%	27.1%	26.6%	26.5%	26.3%	26.3%	24.1%	23.6%	24.0%	23.8%

Zdroj: ŠÚ SR

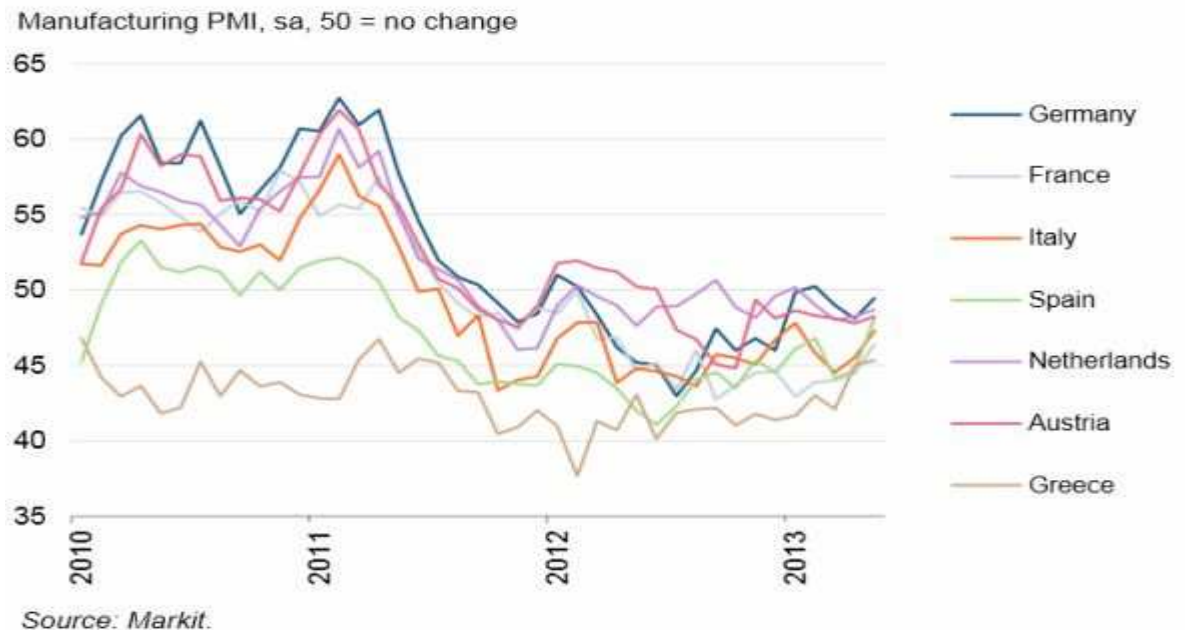
Primárnym exportným trhom slovenského priemyslu je trh Európskej únie, preto stagnácia ekonomík jej členských štátov, a prípadné budúce zníženie ich dopytu vo výraznej miere ovplyvní vývoj ekonomiky Slovenska. S citlivosťou na vonkajší vývoj taktiež súvisí jednostranná orientácia slovenskej ekonomiky v prospech automobilového a elektrotechnického priemyslu. Súčasťou stratégií vývoja hospodárstva, by sa preto mala stať snaha o aspoň čiastočnú diverzifikáciu aktivít. Ďalším problémom priemyselnej politiky na Slovensku je dlhodobá stagnácia, v horšom prípade až rast technologickej a inovačnej medzery slovenského priemyslu v porovnaní s vyspelými krajinami. Tlak globalizácie, zmeny a turbulencie v svetovej ekonomike menia charakter priemyselnej konkurencie. Statické cenové súťaženie už viac nie je adekvátnym spôsobom zabezpečenia konkurencieschopnosti ekonomiky a udržateľnosti jej dlhodobého rastu a rozvoja.

Priemysel a priemyselná politika Európskej únie

Európa je svetovým lídrom vo viacerých priemyselných odvetviach, pričom väčšina z nich obsahuje rôzne hodnotové reťazce, v ktorých sú najvýznamnejšie korporácie spojené s celým radom malých a stredných podnikov. Každý 4 zamestnanec súkromného sektora v Európe pracuje vo výrobe; každé 4 pracovné miesto poskytujú služby v oblasti priemyslu; priemysel

stimuluje zlepšenia v oblasti inovácie a produktivity; priemysel prináša technológie na boj proti zmenám klímy, podporu udržateľnej mobility, správu obmedzených zdrojov a riešenie demografických zmien. Komisia už navrhla súbor politických opatrení pre strategické odvetvia, ako je napríklad automobilový a oceľarský priemysel, bezpečnosť a obrana.

Graf 1 Vývoj priemyselnej výroby v EÚ



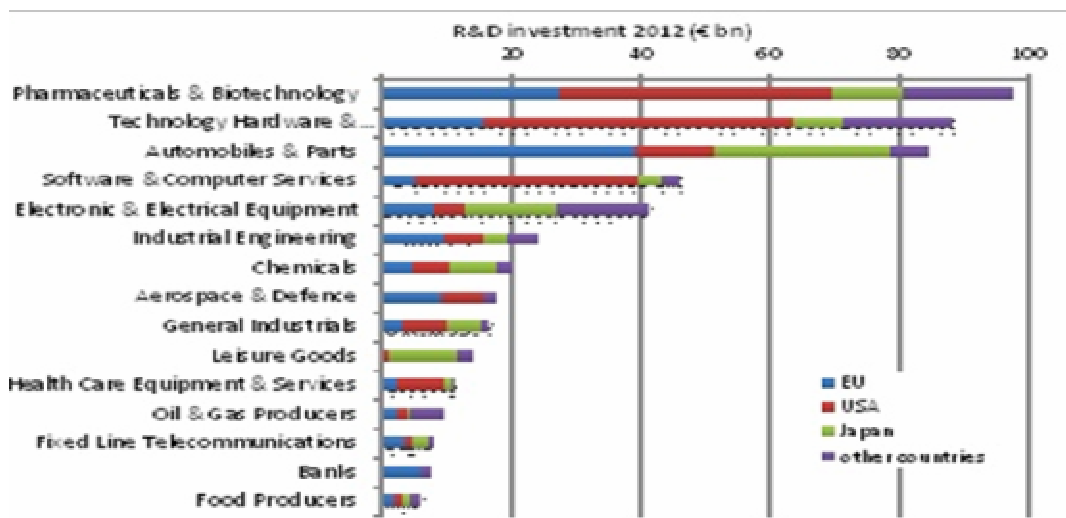
V Správe o konkurencieschopnosti sa uvádza, že priemyselná výkonnosť sa stabilizovala, podiel priemyslu na HDP sa v Európe znížil z 15,5 % v roku 2012 na 15,1 % v lete roku 2013, stagnuje konvergencia medzi priemyselne najkonkurencieschopnejšími krajinami a tými, ktoré vykazujú miernu výkonnosť, náklady na energie rastú takmer vo všetkých členských štátoch. Vývoz bol hlavnou hybnou silou priemyselnej činnosti; EÚ predstihla v tomto USA a Japoncov. Európa dosiahla prebytok obchodnej bilancie v roku 2012 vo výške 365 miliárd EUR, čo je asi jedna miliarda EUR denne; inovačná výkonnosť sa od roku 2008 zlepšuje, ale zdá sa, že konvergencia sa rokom 2012 skončila; podnikateľské prostredie sa zlepšilo vo väčšine členských štátov, ale takisto aj v ostatnej časti sveta; väčšina členských štátov zlepšila základňu odborných znalostí svojich pracovných síl.

Aby sa európsky priemysel začal opäť rozvíjať musí sa:

- výrazne zlepšiť výkonnosť verejnej správy,
- zlepšiť väzby medzi školami a podnikmi,
- oživiť inovácie.

Priemyselná politika EÚ je právne upravená Zmluvou o fungovaní Európskej únie HLAVA XVII PRIEMYSEL Článok 173 (pôv. článok 157 ZES). Svojou povahou je horizontálna a jej cieľom je zabezpečenie rámcových podmienok priaznivých pre konkurencieschopnosť priemyslu. Je tiež integrovaná do viacerých ďalších politík EÚ, napríklad v oblasti obchodu, vnútorného trhu, výskumu a inovácií, zamestnanosti, ochrany životného prostredia a verejného zdravia.

Obrázok 1 Úroveň konkurencieschopnosti priemyselných odvetví 2012



Prameň: Správa o konkurencieschopnosti. 2013.

Priemyselná politika EÚ je konkrétne zameraná na:

- 1) urýchlenie adaptácie priemyslu na štrukturálne zmeny,
- 2) podporu prostredia, ktoré je priaznivé pre vytváranie a rozvoj podnikov v celej Únii, najmä malých a stredných podnikov,
- 3) podporu prostredia priaznivého pre spoluprácu medzi podnikmi a
- 4) pomoc pri lepšom využívaní priemyselného potenciálu, inovačného, výskumného a technického rozvoja.

V súvislosti s problémami s priemyslom v Európe bola vypracovaná *Iniciatíva Priemyselná politika pre „zelený“ rast* – podpora priemyselnej základne EÚ, ako jedna z hlavných iniciatív stratégie Európa 2020. Cieľom iniciatívy je zaistiť konkurencieschopnosť priemyslu podporou podnikania a rozvoja nových zručností. Posilniť priemyselnú politiku je možné prostredníctvom investícií do inovácií, lepšími trhovými podmienkami, prístupom k financiám a ku kapitálu a ľudského kapitálu a jeho zručností.

Investície do inovácií – poskytovanie vhodných rámcových podmienok, aby sa investície rýchlo vrátili na predkrízové úrovne, so zameraním na šesť prioritných oblastí s obrovským potenciálom rastu a vytvárania pracovných miest v Európe:

1. pokročilé výrobné technológie v prospech ekologicky čistej výroby,
2. kľúčové podporné technológie, trhy s biovýrobkami,
3. udržateľná priemyselná politika,
4. udržateľné stavebníctvo a suroviny,
5. ekologicky čisté vozidlá a plavidlá a
6. inteligentné siete.

Lepšie trhové podmienky – zlepšenia vo fungovaní vnútorného trhu a otvorenie medzinárodných trhov. Komisia sa sústreďí na tieto vybrané oblasti:

1. zlepšenie vnútorného trhu s tovarom,
2. podpora podnikania so zreteľom na digitálny jednotný trh, ktorý bude podľa očakávaní rásť do roka 2016 o 10 % ročne,
3. ochrana práv duševného vlastníctva a
4. ďalšia pomoc v prospech internacionalizácie malých a stredných podnikov z EÚ, pričom v strednodobom horizonte sa má dosiahnuť zvýšenie ich pôsobnosti vo svete (z 13 %) na 25 %.

Prístup k financiám a ku kapitálu – zlepšenie poskytovania pôžičiek smerujúcich do reálnej ekonomiky účinnejšou aktiváciou a cielenejším zameraním verejných zdrojov, z:

1. **EIB** – z ktorej by sa malo prideliť 10 až 15 miliárd EUR vo forme dodatočných pôžičiek určených malým a stredným podnikom,
2. **zo štrukturálnych fondov**, a uvoľnením súkromných finančných prostriedkov vďaka odstráneniu zostávajúcich prekážok brániacich využívaniu **fondov rizikového kapitálu** a uľahčeniu cezhraničných operácií menších spoločností.

Ludský kapitál a zručnosti – pripravenie pracovných síl na priemyselnú transformáciu, najmä lepším predvídaním potrieb týkajúcich sa zručností a nesúladu medzi ponúkanými a požadovanými zručnosťami. Komisia bude v tejto oblasti predovšetkým ďalej podporovať spoluprácu zamestnávateľov, pracovníkov a príslušných orgánov prostredníctvom vytvorenia európskych rád pre sektorové zručnosti, vedomostných aliancií a aliancií sektorových zručností.

Medzi plánmi je aj posilnenie európskej štandardizácie tak, aby zodpovedala potrebám priemyslu, zlepšenie transportnej, energetickej a komunikačnej infraštruktúry a služieb ako aj nová stratégia pre suroviny a ich udržateľnosť.

Záver

Európska únia má pre inovácie mimoriadny potenciál. Európa má dlhodobú tradíciu prinášania prelomových vynálezov, má bohatstvo vo forme kreatívnych ľudí a môže stavať na svojej kultúrnej rozmanitosti. Položila základy jedného z najväčších jednotných trhov na svete, kde môžu byť inovatívne produkty a služby obchodne využívané vo veľkom meradle.

Samotné firmy sa musia snažiť o tvorbu a získavanie dynamických konkurenčných výhod plynúcich z využívania tvorivého ľudského kapitálu, vzdelanej pracovnej sily, ktorá bude aj náležite odmeňovaná.

Použitá literatúra

- 1 BRACJUN, A. (2008) Hospodárska politika Európskej únie. 2008. ISBN 978-80-969927- 8-2
- 2 VIDOVÁ, J. (2013) Hospodárska politika Európskej únie : vybrané problémy. 1. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2013. 357 s. ISBN 978-80-225-3722-3
- 3 Správa o stave konkurencieschopnosti EÚ. 2013.
- 4 www.europa.sk
- 5 www.europskaunia.com
- 6 http://www.euractiv.sk/europa-2020/zoznam_liniek/priemyselna-politika-vo-veku-globalizacie-000289